

Velkommen ved Knut Straume 8. mai 2024 kl. 18

Kjære alle sammen.

Velkommen hit til Lyngdal Rådhus hvor vi er samlet for å markere Frigjøringsdagen, 8. mai, som også er FNs minnedag for ofrene etter 2. verdenskrig.

Jeg vil rette en stor takk til Per Kaare Holdal, i organisasjonen Support to the people of Ukraine for initiativet til dette arrangementet, hvor vi skal få mange interessante bidrag i løpet av kvelden fra ulike aktører, med perspektiver fra både fortid og nåtid, og kanskje også litt inn i fremtiden.

Jeg er invitert hit på vegne av FN-sambandet, som her på Sørlandet har kontorer på ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter i Kristiansand, og har ansvar for å formidle kunnskap om FN og FNs arbeid hos den norske befolkningen i Agder, Telemark og Vestfold. Vi har vært tilstede i Norge siden 1946, da vi ble grunnlagt etter initiativ fra det norske utenriksdepartementet som en medlemsstyrt organisasjon med LO og NHO som grunnleggende medlemmer.

FN-sambandets overordnede tema for i år er «FN i fremtiden». FN ble jo grunnlagt i 1945, etter den andre verdenskrig, for å forhindre at nye verdenskriger kan oppstå. Og mange aspekt ved FNs utforming reflekterer også den verdenssituasjonen som fantes da. Et beskrivende eksempel på dette er jo strukturen med et sikkerhetsråd der 5 stater har faste seter og makt til å nedlegge veto mot enhver beslutning de måtte mislike. De fem var de fem mektigste statene i alliansen mot Hitler og aksemaktene – USA, Storbritannia, Frankrike, Kina og Sovjetunionen. Denne strukturen var i seg selv et middel for å forhindre nye verdenskriger, gjennom å kunne forhindre direkte konfrontasjoner mellom de største supermaktene, som på det tidspunktet regjerte over en stor majoritet av verdens befolkning – Frankrike og Storbritannia hadde jo kontroll over store områder rundt om i verden. men i dag er både sammensetningen i FN og utvalget av potensielle stormakter ganske annerledes enn i 1945, og det har lenge vært forsøk på reform av Sikkerhetsrådet. Men skal det skje, må beslutningen opp til votering i Sikkerhetsrådet, og der har jo vetomaktene makt til å blokkere det.

FNs nåværende generalsekretær Antonio Guterres jobber for reformer der mer makt overføres

til generalforsamlingen. Vi har allerede sett flere eksempler på dette etter Russlands aggressive angrep på nabolandet Ukraina i februar 2022. For på det tidspunktet den russiske invasjonen startet, var Sikkerhetsrådet samlet i møte i New York for å diskutere de russiske troppeforflytningene rundt grensene til Ukraina, og det var Russland som fungerte som rådets president. Det betydde at aggressoren i et angrep mot en suverent og uavhengig stat - som er fullverdig medlem av FN - på samme tid også var ordstyrer i debattene som fulgte i verdens mektigste råd, hadde

veto til å blokkere enhver resolusjon – altså et juridisk bindende dokument som alle FNs medlemsland forplikter seg til å følge – i tillegg til at de også hadde makt til å blokkere alle de prosessuelle verktøy sikkerhetsrådet kan ha, selv når det ikke kan fattes bindende vedtak.

Derfor besluttet Guterres å flytte en rekke viktige spørsmål over til generalforsamlingen, hvor et overveldende flertall av de forente nasjoners medlemsstater fordømte Russlands handlinger, samt krevde umiddelbar våpenhvile og tilbaketrekning av russiske styrker fra Ukrainas territorium. Det ble også et stort flertall for å innføre sanksjoner mot Russland, men siden dette ikke er et Sikkerhetsrådsvedtak er det ikke noe FNs medlemsland er juridisk forpliktet til å følge. Det sier likevel noe om hva verdenssamfunnet mener og hva FN har å forholde seg til som organisasjon. Guterres har også innført en ny ordning som krever at de som bruker veto i Sikkerhetsrådet senere må møte i Generalforsamlingen og redegjøre for hvorfor de gjorde det – noe som kanskje kan bidra til å gjøre enkelte land mer løsningsorienterte.

Men det er viktig å huske på at selv om FN synes å være handlingslammet når Sikkerhetsrådet ikke klarer å stoppe krigen i Ukraina eller krigen på Gaza på grunn av vetolandenes blokkering – eller sabotasje – av mulighetene til å følge opp verdenssamfunnets vilje, så stopper heldigvis ikke FN som organisasjon opp. Uavhengig av hva de politiske løsningene blir eller ikke mellom nasjonene, har FN og FNs mange særorganisasjoner mandater som de utfører hver eneste dag – ofte med stor fare for sitt eget liv. De jobber med både å forebygge kriger, lette lidelsene for de involverte i krig, og for å gjenoppbygge infrastruktur og institusjoner etter krig. De jobber med bistand, og utvikling, menneskerettigheter, demokratisering, forskning, fredsmegling, klima og miljø.

Derfor er det viktig at vi fortsetter å styrke FN, og ikke svekke det, slik vi ser flere medlemsland bidrar med ved å kutte i økonomisk støtte til organisasjonen.

I dag er det FNs dag for å minnes ofrene etter andre verdenskrig. Med kontorer på ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter, som var Gestapos hovedkvarter under krigen, blir vi i FN-sambandet sør daglig minnet på de grusomhetene krig medfører. At vi i Norge kaller andre verdenskrig for KRIGEN, i bestemt entallsform, vitner jo for øvrig om at vi har vært forskånet

for mange av disse grusomhetene, med unntaket av årene under den tyske okkupasjonen, 1940-1945. Vi er heldige som lever i frie, trygge Norge. Men nettopp av den grunn er det lett å bli uoppmerksom på de farene som alltid truer verdensfreden, demokratiet og menneskerettighetene. Derfor er dager som dette viktige, ikke bare for å minnes fortiden, men også for å bygge et sterkt forsvar for fremtiden.

Takk for oppmerksomheten.

Дорогі всі.

Ласкаво просимо до ратуші Лінгдала, де ми зібралися, щоб відзначити День визволення, 8 травня, який також є днем пам'яті жертв Другої світової війни ООН.

Я хотів би висловити велику вдячність Перу Кааре Холдалю з організації «Підтримка народу України» за ініціативу цієї події, де протягом вечора ми отримаємо багато цікавих доповідей від різних гравців, з точки зору як минулого, так і сьогодні, і, можливо, також трохи в майбутнє.

Мене запросили сюди від імені асоціації ООН, яка тут, у Південній Норвегії, має офіси в центрі миру та прав людини ARKIVET у Крістіансанді, і відповідає за поширення інформації про ООН та роботу ООН серед норвезького населення в Агдері, Телемарк і Вестфолл. Ми працюємо в Норвегії з 1946 року, коли ми були засновані за ініціативи Міністерства закордонних справ Норвегії як організація, керована членами, а членами-засновниками були LO та NHO.

Загальна тема асоціації ООН цього року – «ООН у майбутньому». Адже ООН була заснована в 1945 році, після Другої світової війни, щоб запобігти виникненню нових світових війн. І багато аспектів дизайну ООН також відображають світову ситуацію, яка існувала на той час. Описовим прикладом цього є структура Ради Безпеки, де 5 держав мають постійні місця та право накласти вето на будь-яке рішення, яке їм не подобається. Ці п'ятірки були п'ятьма наймогутнішими державами в альянсі проти Гітлера та держав Осі – США, Велика Британія, Франція, Китай і Радянський Союз. Ця структура сама по собі була засобом запобігання новим світовим війнам, будучи здатною запобігти прямим зіткненням між найбільшими наддержавами, які на той час панували над переважною більшістю населення світу - зрештою, Франція та Велика Британія контролювали великі райони по всьому світу. але сьогодні як склад ООН, так і вибір потенційних великих держав суттєво відрізняються від 1945 року, і вже давно робляться спроби реформувати Раду Безпеки. Але якщо це станеться, рішення має бути винесене на голосування в Раді Безпеки, і там право вето має право заблокувати його.

Нинішній Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш працює над реформами, де передається більше влади

до загальних зборів. Ми вже бачили кілька прикладів цього після агресивного нападу Росії на сусідню Україну в лютому 2022 року. Оскільки на момент початку російського вторгнення Рада Безпеки збиралася в Нью-Йорку, щоб обговорити пересування російських військ навколо кордонів України, і це була Росія, яка була президентом Ради. Це означало, що агресор у нападі на суверенну та незалежну державу, яка є повноправним членом ООН, водночас був доповідачем у дебатах, які відбулися в найпотужнішій раді світу, мав вето,

щоб заблокувати будь-яку резолюцію – тобто юридично обов'язковий документ, якого всі держави-члени ООН зобов'язуються дотримуватися – на додаток до того факту, що вони також мали повноваження блокувати всі процедурні інструменти, які може мати Рада Безпеки, навіть якщо неможливо прийняти обов'язкові рішення зробив.

Тому Гутерреш вирішив передати низку важливих питань на розгляд Генасамблеї, де переважна більшість держав-членів ООН засудили дії Росії, а також вимагали негайного припинення вогню та виведення російських військ з території України. Була також значна більшість за введення санкцій проти Росії, але оскільки це не резолюція Ради Безпеки, це не те, чого країни-члени ООН юридично зобов'язані дотримуватися. Тим не менш, це дещо говорить про те, що думає світове співтовариство і з чим доводиться мати справу ООН як організації. Гутерреш також запровадив нову систему, яка вимагає від тих, хто використовує право вето в Раді Безпеки, згодом виступати в Генеральній Асамблеї та пояснювати, чому вони це зробили, - що може допомогти зробити певні країни більш орієнтованими на пошук рішень.

Але важливо пам'ятати, що навіть якщо ООН здається паралізованою, коли Рада Безпеки не в змозі зупинити війну в Україні чи війну в Газі через блокування країнами-правом вето – або саботаж – можливостей для подальших дій воля міжнародної спільноти, на щастя, це не зупиняє ООН як організацію. Незалежно від того, які політичні рішення між націями є чи ні, ООН і численні спеціальні організації ООН мають мандати, які вони виконують щодня – часто з великим ризиком для власного життя. Вони працюють як для запобігання війнам, так і для полегшення страждань тих, хто бере участь у війні, і для відновлення інфраструктури та установ після війни. Вони працюють у сферах допомоги та розвитку, прав людини, демократизації, досліджень, миротворчості, клімату та навколишнього середовища.

Тому важливо, щоб ми продовжували зміцнювати ООН, а не послаблювати її, оскільки ми бачимо, що кілька держав-членів роблять свій внесок, скорочуючи фінансову підтримку організації.

Сьогодні ООН відзначає День пам'яті жертв Другої світової війни. Маючи офіси в центрі миру та прав людини ARCHIVE, який був штаб-квартирою гестапо під час війни, нам на півдні ООН щодня нагадують про жорстокості, які тягне за собою війна. Той факт, що ми в Норвегії називаємо Другу світову війну ВІЙНОЮ в означальній формі однини, також показує, що нас пощадили

за багато з цих звірств, за винятком років під час німецької окупації, 1940-1945. Нам пощастило жити у вільній, безпечній Норвегії. Але саме з цієї причини легко стати неуважним до небезпек, які завжди загрожують світовому миру, демократії та правам людини. Тому такі дні важливі не лише для того, щоб згадати минуле, а й щоб збудувати міцний захист на майбутнє. Дякую за увагу.